

Neogotička arhitektura u Velikoj Britaniji

Tomić, Dražen

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:461876>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet u Rijeci

Odsjek za povijest umjetnosti

Akadska godina: 2018./2019.

Mentor: prof. dr. sc. Julija Lozzi Barković

Student: Dražen Tomić

NEOGOTIČKA ARHITEKTURA U VELIKOJ BRITANIJI

(Završni rad)

Rujan, 2019.

1. Sadržaj

1.	
Sadržaj.....	2
2.	
Sažetak.....	3
3. Velika Britanija u 19.	
stoljeću.....	4
3.1.	
Općenito.....	4
3.1. Romantični	
klasicizam.....	5
3.2.	
Eklekticism.....	8
4. Neogotička	
arhitektura.....	9
4.1. Pojam	
neogotika.....	9
4.2. Rana	
faza.....	11
4.3. Zrela	
faza.....	16
4.3.1. Teorije arhitekture – A. W. N. Pugin i J. Ruskin... ..	16
4.3.2. Visoka viktorijanska	
gotika.....	21
4.4. Gotički	
interijer.....	38

5.	
Zaključak.....	43
6. Popis literature.....	45
7. Popis reprodukcija.....	46

2. Sažetak

Gotički revivalizam, odnosno neogotika je umjetnički pokret u arhitekturi koji je utemeljen na namjernom izboru korištenja konstruktivnih, strukturalnih i dekorativnih principa koji su bili karakteristični za umjetničko razdoblje gotike. Postoji nekoliko ključnih faktora koji su pet stoljeća kasnije uzrokovali oživljavanje takvih principa u prostornom i volumnom arhitektonskom oblikovanju, a njihov temelj se nalazi u nezaobilaznome povijesnome kontekstu, te u načinu viđenja umjetnosti i filozofije prema različitim kritičarima i teoretičarima umjetnosti. Interes za svjesnom promjenom smjera iz neoklasicizma prema neogotici započela je prva primijenjivati Velika Britanija, već sredinom 18.stoljeća, a zatim Francuska, Njemačka i Sjedinjene Američke Države. U ovome završnome radu, tema neogotičke arhitekture biti će elaborirana na način u kojemu će biti detaljnije pojašnjeni faktori i utjecaji koji su vodili do stvaranja takvog stila u arhitekturi, navedeni najreprezentativniji arhitektonski primjeri profalne i sakralne funkcije, važnost i doprinos neogotičkog stila u cjelokupnoj umjetničkoj produkciji Velike Britanije i u okviru zapadne umjetnosti.

Ključne riječi: Gotički revivalizam, Gotika, Arhitektura, Neogotika, Neogotička arhitektura, Velika Britanija, Arhitektura u Velikoj Britaniji, Umjetnost 19.stoljeća, Viktorijanska arhitektura, Neogotička arhitektura 19.stoljeća u Velikoj Britaniji

3. Velika Britanija u 19. stoljeću

3.1. Općenito

Generalno, 19.stoljeće u Velikoj Britaniji označava period značajnog ekonomskog, gospodarskog, industrijskog i političkog napretka zemlje – otkriće parnog stroja, utjecaji industrijske revolucije, prijelaz iz agrikulture prema manufakturi, čvrsto utemeljeni trgovačko-prometni odnosi sa inozemstvom, visoki intenzitet urbanizma i povećani broj doseljenika znatno su utjecali na intenzivan politički, ekonomski i gospodarski rast Britanskog Carstva, koje je u 19.stoljeću prema teritoriju bila službeno najveće carstvo u povijesti, te postalo globalnom velesilom, i najmoćnijom državom 19.stoljeća. ¹

Unutar okvira umjetničke produkcije, tijekom 19. stoljeća u Velikoj Britaniji umjetnici su inspirirani romantičkim klasicizmom, eklekticizmom i historicizmom. Poput

Francuske i Njemačke, prisutan je široki raspon umjetničkih pravaca i stilova, koji se primijenjuju u širem spektru umjetničkih djelatnosti i proizvodnje. U Velikoj Britaniji, takvi umjetnički pravci imaju izvore u traktatima, teorijama i kritikama o umjetnosti, i u društvenome i u religioznome kontekstu. Umjetnička arhitektonska produkcija tijekom 19.stoljeća u Velikoj Britaniji sadrži veliki opus, zahvaljujući industrijskom revolucijom i pojednostavljanjem načina strukturiranja i konstruiranja građevina, koje su stilski raznolike, gotovo individualne. Najznačajniji arhitekti tijekom 19. stoljeća, koji su ostvarili odraz Velike Britanije u umjetnosti kada govorimo o razdoblju 19.stoljeća jesu John Nash, Sir John Soane, Sir Robert Smirke, Sir Charles Barry, Pugin, Scott i drugi. Njihovi projekti i planovi uspjeli su realizirati neke od najveličanstvenijih, najreprezentativnijih građevina koje svojim duhom odražavaju moć, umjetnost, povijest i kulturu Velike Britanije, poput Westminsterke palače, Big Ben satnog tornja, Britanskog muzeja, Škotske kraljevske institucije, Tower bridge i druge građevine.¹

3.2. Romantični klasicizam

Na početku 19. stoljeća, u Velikoj Britaniji, dominirao je stil neoklasicizma, konkretnije osvrta na aktivno korištenje konstruktivnih, strukturalnih i dekorativnih elemenata iz klasične grčke arhitekture. Ponovno oživljavanje klasičnih ideala u Velikoj Britaniji se pojavljuje paralelno i sa prosvjetiteljstvom, tzv. „*evolucija misli*“, u kojemu je glavni fokus baziran na razumu i na općem dobru. Takav fokus je rezultirao prodirivanju u dublje teme koje sadrže filozofske, emocionalne i spiritualne konotacije, koje su mnogi umjetnici slijedili tijekom 19.stoljeća, i počinju se nazivati umjetnicima romantizma. Romantizam i klasicizam, zaključno tome, imaju korijene u prosvjetiteljstvu, no govoreći o umjetnosti, ovi pojmovi su međusobno suprotstavljani. Razlog tome jest što nemaju isti opseg – naime, neoklasicizam oživljava klasičnu umjetnost, dok romantizam u umjetnosti je predstavljen kao jedno posebno stanje duha, u kojemu umjetnici osjećaju potrebu za prikazom i onih najdubljih i najskrivenijih osjećaja. Pojmovi neoklasicizam i romantizam su inherentno paradoksalni.

U arhitekturi, naime, takav konflikt romantičnog i klasičnog najbolje se primjećuje u konkurenciji britanskih arhitekata klasičnog grčkog stila i neogotičkog stila. Bez

sumnje, početkom 19. stoljeća su britanski arhitekti primijenjivali grčki revivalizam u arhitekturi, koji potječe od neoklasicizma, čiji je cilj u suštini pronaći u antičkom oblikovanju jednu formu arhitekture koja će korespondirati principima reda i razumijevanja, koji potječu od samog pokreta prosvjetiteljstva. Najproduktivniji period i vrhunac romantičnog klasicizma se pripisuje arhitektima poput John Nash, Sir John Soane i Sir Robert Sirke. Neoklasicizam, odnosno točnije grčki revivalizam, prezentira na jasan i adekvatan način arhitektonsku i intelektualnu istinu, koju su strogo zastupali britanski filozofi, književnici i umjetnici tijekom kraja 18. i početkom 19. stoljeća, poput arhitekta Sir Johna Soane, koji primijenjuje svoje teorije o romantičnom klasicizmu koje potječu od pisanog sadržaja književnika i kritičara Laugiera. ¹Arhitekt neoklasicizma je mogao opaziti u antičkim formama principe odličnog rasuđivanja i inteligencije koje je nadjačalo duh racionalizma, i oživjelo antički stil. ² Neoklasicizam i grčki revivalizam estetski i teorijski nisu kompatibilni sa neogotičkom umjetnosti. Neogotika se bazirala na drugačijim moralnim istinama i kao takve ih je primijenjivala. Prema klasicistima, neogotika je stil koji naglašava iluziju i dekoraciju prije istine i razumijevanja, dok prema neogotičarima, neoklasicizam je stil koji je hladan, lišen od svih emocija i od moralnih svrha. Pojmovi neogotičko i neoklasično sadržavaju političke ideološke konotacije; racionalan i radikalni stil neoklasicizma asociran je uz republikance i liberalce, i spiritualni i tradicionalni stil neogotike asociran je uz monarhiju i uz konzervativce, što se odražava na jasnom odabiru stilova u preuređivanju parlamentarnih centara Westminsterске palače u Londonu.

Zaključno tome, u Velikoj Britaniji neoklasicizam i neogotika predstavljaju jedan široki raspon konflikata unutar funkcionalnog i moralnog konteksta, no u suštini njihove korijene nalazimo u prosvjetiteljskoj misli, u potrebi za oživljavanjem onoga što je staro, daleko i nepovratno. I danas u britanskoj terminologiji, termini neoklasicizam i neogotika, s ostalim umjetničkim pravcima 19. stoljeća u arhitekturi se svrstavaju pod pojam romantični klasicizam. Taj termin u Velikoj Britaniji nema specifično značenje u internacionalnome okviru referiranosti, poput „restauracije“ u Francuskoj, ili „biedermeier“ u Njemačkoj i u Austriji. Neki teoretičari klasificiraju neogotičku arhitekturu pod jednu od vrsta modulacije neoklasicizma koja vodi prema neorenesansnoj arhitekturi. Neogrčki stil i neogotički stil imaju iste ciljeve – da „ožive“ starinu na koju se ugledavaju, i koriste slične načine kako bi uspjeli realizirati taj cilj. Neogotika je započela kao veličanje duha srednjega vijeka, i

neogrčki stil, koji je fasciniran klasičnom arheologijom i grčkom umjetnošću i formama antičke Grčke. Suprotnost ovih arhitektonskih stilova leži u njihovoj konkurenciji – neogrčki stil naglašava red i razlog, dok neogotički stil želi više naglasiti strast i pobuđivanje osjećaja.¹

Slika 1: Sir Christopher Wren, *Tom Tower*, 1681 -1682., Sveučilište u Oxfordu, Velika Britanija

3.3. Eklekticizam

U umjetnosti, eklekticizam predstavlja konceptualan pristup koji se ne pridržava

stroge rigidnosti jedine paradigme ili jedne grupe pretpostavki, već otvara vrata ostalim teorijama, kritikama, stilovima, pravcima, radi postizanja boljeg uvida u predmet proučavanja.¹

Glavni razlog zbog čega se eklekticismom spominje u ovome završnome radu jer na najbolji način određuje različite revivalističke pravce i stilove, od neoromaničkih do neobaroknih, koji se paralelno zajednički razvijaju, preuzimaju i imitiraju njihove strukturalne, konstrukcijske i dekorativne elemente u arhitekturi. Eklekticismom je odredio mnoštvo stilova koji se pojavljuju u Velikoj Britaniji, poput stila kraljice Anne, stil kralja Edwarda, georgijanski stil, italianate, viktorijanska arhitektura i slično. Bez sumnje, prethodno navedeni stilovi, prema materijalu i načinu raščlanjivanja strukturalnih forma i konstrukcije, koriste inovativnije metode zahvaljujući industrijskoj revoluciji – poput upotrebe i korištenje čelika, betona, montažna izgradnja, skeletne konstrukcije, ali ujedno i korištenje modernih materijala u strukturalne i u dekorativne funkcije.

Sukladno eklekticismom, pravac neogotike u arhitekturi se pridržava najosnovnijih, primarnih konstruktivno – strukturalnih elemenata koji su karakteristični za gotičku arhitekturu. Eklekticismom u neogotičkome stilu je povezanost ovoga pravca sa romanticizmom u arhitekturi, sa pojmom „slikovitim“ (eng. Picturesque), odnosno sa pravcem koji pobuđuje slikovite i estetske vrijednosti u arhitekturi, koje kombinira sa gotičkim, srednjovjekovnim elementima. Viktorijanska arhitektura savršeno predstavlja jedan od primjera eklekticizma, koja preuzima neogotičke i neobarokne elemente, ali može sadržavati i klasična obilježja.²

4. Neogotička arhitektura

4.1. Pojam neogotika

Pojam „neo“ je prefiks u latinskom jeziku koji označava novo, moderno. Tijekom

18. i 19. stoljeća mnogo umjetničkih stilova i pravaca počinje upotrebljavati prefiks, što u terminologiji označava „ponovno oživljavanje, odnosno ponovno rođenje umjetničkih stilova koji se ne pojavljuju autentično u njihovom vremenskom, geografskom i u povijesnom kontekstu.“ Poput neoklasicizma, najzastupljenijeg pojma tijekom 18. i 19. stoljeća, predstavlja ponovno oživljavanje klasičnih estetskih i intelektualnih vrijednosti kojega su favorizirali antičke civilizacije u današnjoj Grčkoj i Italiji, a pojavljuje se prvi put u Francuskoj, zatim i u Velikoj Britaniji tijekom 18. stoljeća. Neoklasicizam, a paralelno s njime i romantizam, predstavljaju srž umjetnosti tijekom oba stoljeća u kojima će se oživljavati novi stilovi, odnosno stilovi koji su već nekada dominirali na umjetničkoj sceni nekoliko stoljeća prije, a jedan od takvih stilova je ujedno i stil neogotike.

Neostilovi, u užem smislu, za razliku od stilova na koje se ugledavaju, nemaju vlastitu sistematizacijsku podjelu na ranu, zrelu i kasnu fazu. S obzirom da su ti stilovi već postojeći, odnosno da su očuvane po Europi umjetničke nareprezentativnije građevine, od romaničkog do baroknog stila, arhitekti i umjetnici su na vrlo jednostavan i efikasan način mogli uspostaviti kontakt sa tom umjetničkom produkcijom, odnosno prekopirati postojeće tlocrte, pročelja, planove elevacija, te projektirati svoje vlastite projekte na temelju prikupljenoga sadržaja. ¹Prema nekim kritičarima i teoretičarima umjetnosti tijekom 18. i 19. stoljeća, neostilovi nemaju nikakvu originalnost u njihovome izričaju – oni su isključivo vizualna kopija stilova na koja se ugledavaju, bez inovativnosti. Govoreći o neogotičkome stilu, odnosno gotički revival, odražava se u pojavi potrebe publike za srednjovjekovnim dizajnom. ² Počeo se pojavljivati u drugoj polovici 18. stoljeća, a ugledanjena gotičku starinu nije slučajna – interes za srednjim vijekom, partikularno za gotičkim razdobljem, za gotičkim romanima i trilerima koji su pobuđivali osjećaje nostalgije za gotičkim periodom, partikularno u djelima Sir Waltera Scott i Horacea Walpole, zatim slikarski opus Williama Blakea, Williama Turnera, Johna Constablea i drugih engleskih romantičara koji su u svojim pejzažima prikazivali stare gotičke ruševine, samostane i dvorce. Također značajnu ulogu u povratku neogotičkoga arhitektonskoga stila leži i u pisanim djelima arhitekata i teoretičara arhitekture poput Ruskina, Viollet-le-Duc i Pugina, kao odraz crkvene reforme u svrhu prenošenja liturgijske važnosti srednjega vijeka. ³ Tijekom razdoblja gotike, tokom kasnog 12. stoljeća, pa sve do 14. stoljeća, na području Velike Britanije izgradile su se reprezentativne građevine engleske gotike poput katedrale u Salisbury, katedrala Canterbury, te

Westminsterska opatija, tradicionalna Prema teoriji povijesti umjetnosti, za razliku od mnogih drugih neostilova koji se pojavljuju, neogotika se može podijeliti u dvije faze, koje se razlikuju prema različitim moralnim, intelektualnim i filozofskim aspektima, dok su prema umjetničkim i estetskim aspektima jednake. Te faze nazivaju se primitivna, odnosno rana faza, te viktorijanska gotika, odnosno zrela i ujedno kasna faza. ¹Gotički revival na jasan i reprezentativan način pobuđuje gotičke konstrukcijske, strukturalne i dekorativne principe, poput korištenja šiljastih lukova, naglašavanje vertikalnosti u interijeru i fasadi, veliki otvori s vitrajima, trijemovi, šiljasti krovovi, križno-rebrasti i zvijezdasti svodovi, dekorativna i strukturalna funkcija stupova i rakovice, dok elementi koji se ne pojavljuju su kontrafori, a novi element kojega neogotika uvodi jest dekorirani vijenac koji prati zonu elevacije, lukove i okvire prozora na pročelju, te nalikuje na skulpturalno oblikovanje u visokome reljefu.

Slika 2: Westminsterska opatija, 960., London, Velika Britanija

4.2. Rana faza

Ranija faza neogotike obuhvaća period 18.stoljeća, a prema kritičarima i teoretičarima umjetnosti naziva se također i „primitivnom gotikom“, karakterizirana naivnom i plošnom imitacijom gotičke arhitekture, kojoj je trebala izuzetna intervencija arhitektonske filozofije i koherentnog sistema organizacije. Traje do kraja 18.stoljeća, kada će viktorijanska gotika preuzeti značaj i ulogu. ²Najraniji primjeri gotičkog revivala pojavljuju se početkom 18.stoljeća, kada se u britanskim vrtovima pojavljuje interes za gotičko – skulpturalnim oblikovanjima vrtnih ornamenata, poput monumentalnih vaza, šiljastih ograda, vitičastih pregrada, no estetski više su sadržavali odlike rokoko stila, nego gotičkog. Tijekom stoljeća,

interes za gotikom se znatno počeo pojačavati u književnosti, a zatim i u arhitekturi.¹

Prvi i najranije očuvani in situ primjer neogotičke arhitekture u povijesti umjetnosti jest Strawberry Hill, odnosno rezidencija engleskog književnika Lorda Horace Walpole, a nalazi se u četvrti Twickenhamu, u Londonu. Vila stambene funkcije, sagrađena je 1747. godine, a dovršena u potpunosti 1776. godine, a na njoj su djelovali Lord Horace Walpole, Robert Adam, te James Essex. Rezidencija književnika je sagrađena na već postojećem zemljištu, u kojemu se nalazila kuća manjih dimenzija iz 17. stoljeća. Smatra se da Strawberry Hill prvo arhitektonsko djelo sagrađeno na stvarnim povijesnim primjerima, a ne na već postojećim nacrtima i skicama gotičkog stila, te kao takvo, smatra se početkom neogotičke arhitekture u umjetnosti. Strawberry Hill zamišljen je poput gotičkog dvorca – sa gotičkim kulama, biforama s mrežistima, rakovicama i šiljastim lukovima, te u interijeru pokazuje stilske odlike gotičkog stila, poput šiljastih lukova i prozora, raskošnih okvira koji flankiraju konzole na kojima su pričvršćeni zvijezdasti križno – rebrasti svodovi. Iako je građevina prezentira početak neogotičkog stila, prema arhitektu John Chute, Strawberry Hill je čisti primjer eklectizma u arhitekturi – upotreba bijele boje na fasadi ne korispondira gotičkim načelima, a raskošni interijer više odgovara umjetničkom ukusu rokokoja nego gotici.² Gotika je više korištena u ovoj građevini u smjeru romanticizma i slikovitosti više nego gledajući u istinske strukturalne mogućnosti gotičkih građevina, poput masivnih stupova, vertikalne dominacije u prostornome i plastičkome oblikovanju, velike arkade nošene pilonima itd. Strawberry Hill i druga najpoznatija neogotička građevina – Fonthill Abbey, odražavaju duh Walpolove novele *Dvorci Otranta*, koji ima namjeru oživjeti romantičnu atmosferu razdoblja srednjega vijeka.³ Fonthill Abbey izgrađena je između 1793. i 1813. godine u Wiltshire, djelo arhitekta Jamesa Wyatt. Građevina je izgrađena prema planu Williamu Thomas Beckforda, studenta arhitekture, novelista i kolekcionara umjetnina.⁴ U ranijoj dobi, napustio je Englesku i odlazi sa ženom Lady Margaret Gordon u Švicarsku, gdje je imao prilike i putovati u susjedne države, odnosno u Francusku, Njemačku i Italiju. Tamo se imao prilike upoznati sa različitim fazama srednjovjekovnoga gotičkoga stila u povijesnom i kulturnom kontekstu, od ranije faze do plamene gotike. Gotička arhitektura ga je toliko inspirirala da je napisao svoju najpoznatiju novelu *Vathek*, koja je tipičan primjer gotičke novele, u kojoj se naglašavaju spiritualne i emotivne vrijednosti likova te nostalgija za starinom i tradicijom u prostoru i vremenu radnje. Kada lady Margaret umire nakon poroda,

Beckford vraća se natrag u Englesku, gdje je vlasnik Fonthill imanja kojega je naslijedio od oca. ¹ Tamo pregrađuje i preuređuje građevinu masivnih zidova, a izgradnju i vođenje cjelokupnog plana konstrukcije predaje svome učitelju arhitekture Jamesu Wyatt, jednim od najuspješnijih arhitekata u kasnijem 18.stoljeću. No projekt gotičke građevine koja u svakome pogledu ima tipične karakteristike gotičke katedrale, poput masivnih arkada, zidova, naglašavanjem visine, šiljastih oštih rebara, uzrokovali su potpuni kolaps u strukturi i konstrukciji građevine u 19.stoljeću. Naime, Beckford je htio visoku građevinu i sa masivnim zidovima nalik onih iz talijanskih gotičkih crkava, s manjim šiljastim otvorima, a u unutrašnjosti s visokim arkadama koje nose izoštrene, izdužene lukove. Takav plan gradnje uzrokovao je strukturani imbalance još i uz korištenje drva štukiranoga na cement, te 1825. građevina se srušila, ostavivši jedino toranj Fontihill Abbeya. ²

Slika 3: Horace Walpole, *Strawberry Hill*, 1747.-1776. Twickenham, London

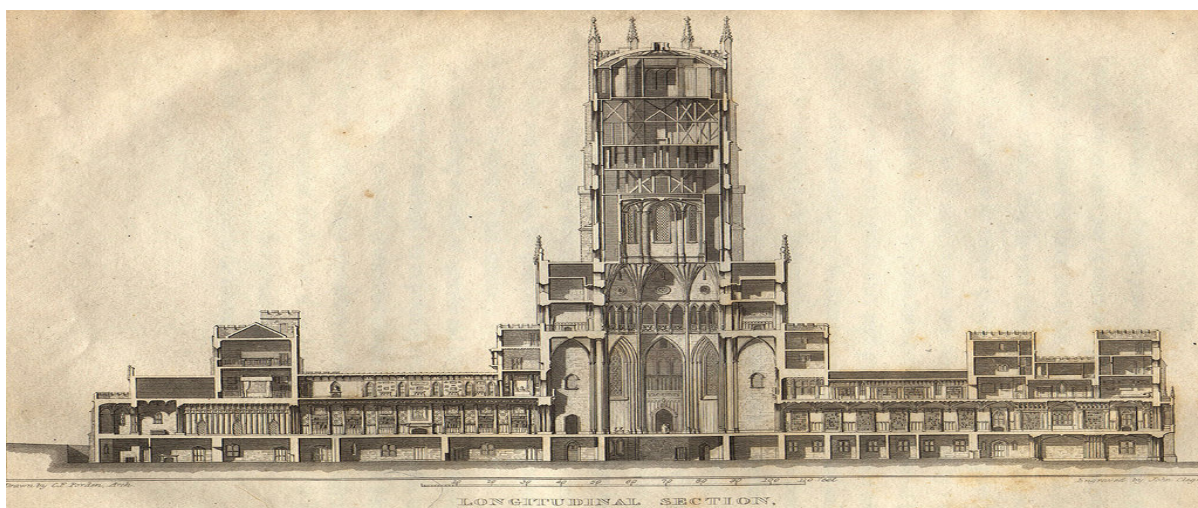

Slika 4: Paul Sandby, *Strawberry Hill*, 1796., Vodene boje, Victoria & Albert Museum, London, Velika Britanija

Primitivna faza gotike, odnosno rana faza neogotičke arhitekture pojavila se u 18.stoljeću a potrajati će do kraja stoljeća kada će viktorijanska gotika postati jedan od vodećih pokreta u arhitekturi koji će konkurirati sa neogrčkim stilom i ostalim neostilovima u Velikoj Britaniji.¹ Rana neogotička faza karakterizirana je više gotičkim elementima koji u svojoj prvobitnoj namjeni imaju isključivo dekorativnu funkciju, a ne u njihovim strukturalnim i konstruktivnim pristupima. Upravo radi toga razloga naziva je primitivnom gotikom. Obje spomenute građevine – Fonthill Abbey i Strawberry Hill crpe inspiraciju iz gotičkih novela Horacea Walpolea, stoga primitivna gotika svoj izvor nalazi u filozofskim pogledima na gotički stil.²

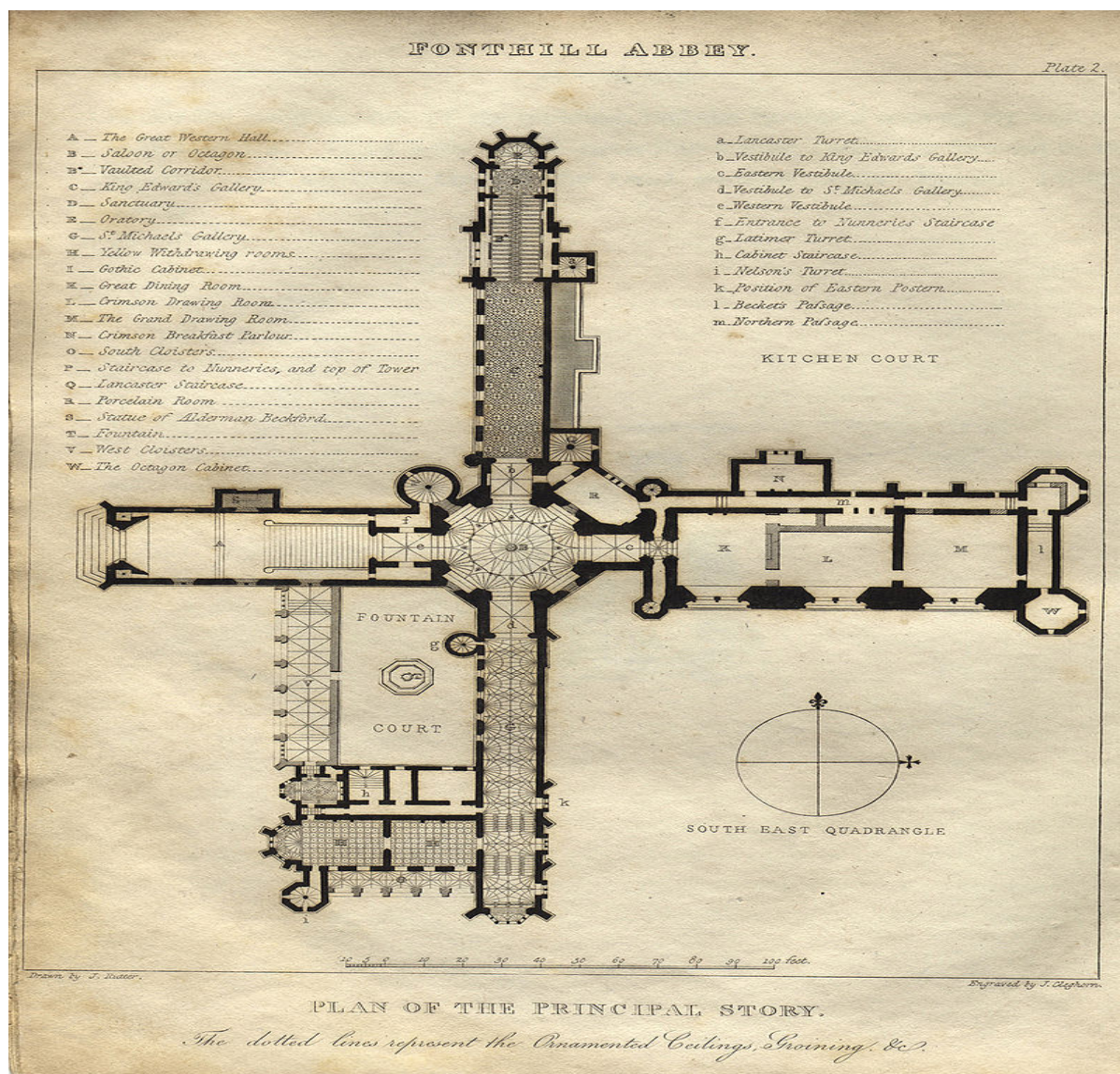

Slika 5: J.M.W. Turner, *Fonthill Abbey sa jugozapada*, 1799., tempera, Tate galerija, London, Velika Britanija

Slika 6: Rutter, *Vertikalan presjek Fonthill Abbeya*, 1823., tinta

Slika 7: Rutter, *Tlocrt Fonthill Abbeya*, 1823., tinta

4.3. Zrela faza

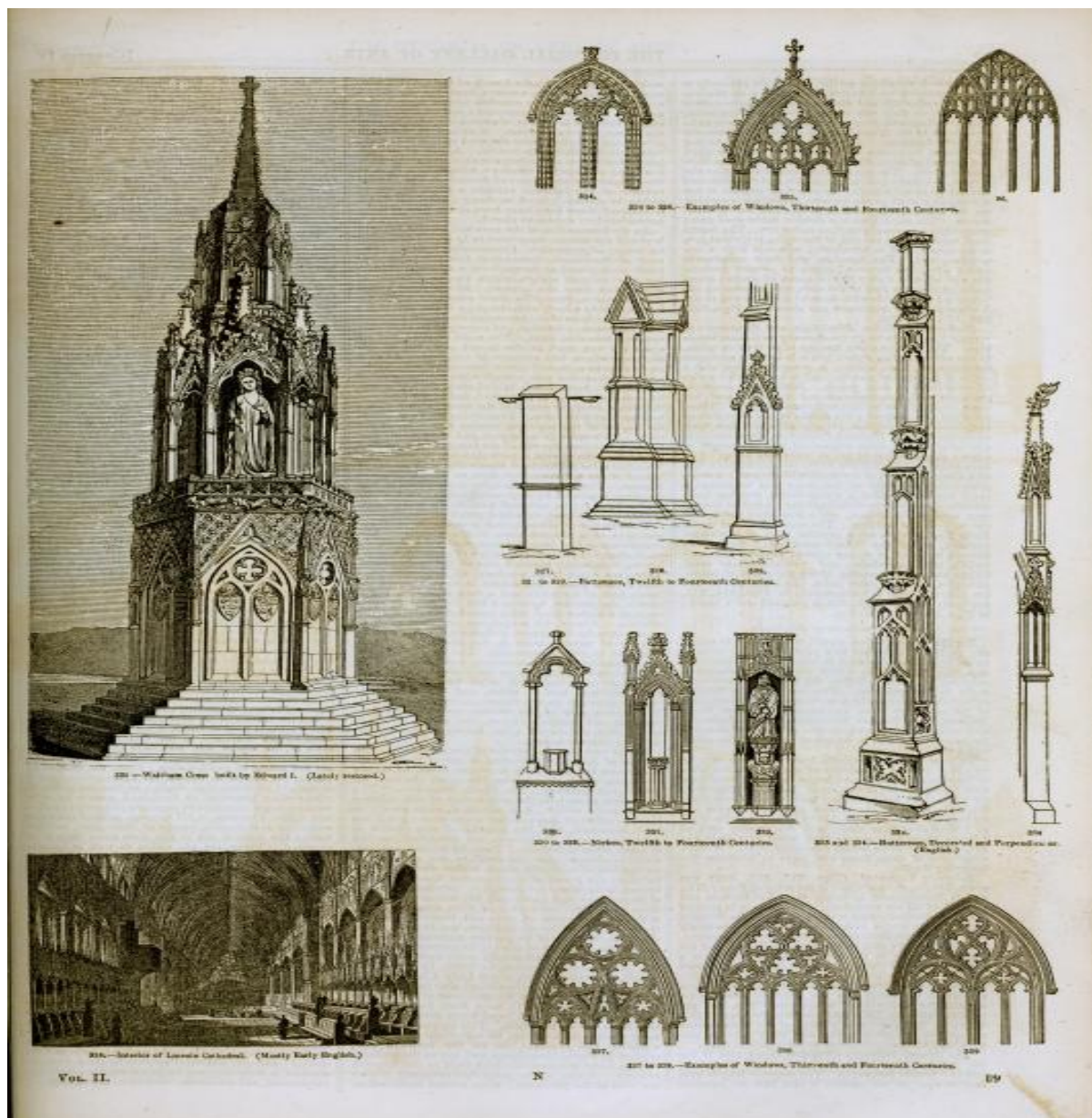
Ako je prva faza neogotike sadržavala manjak restauracijske obzervacije za gotičkim stilom, a više za egzistencijalnim filozofskim stajalištima, onda kada govorimo o zreloj fazi neogotike, ozbiljni trudovi su se pokazali u pokretu koji se držao bilo kakvih principa vezanih za gotičko oblikovanje.¹ Zrela neogotička faza, ili viktorijanska gotika je razdoblje od kraja 18.stoljeća i trajati će do sredine 19.stoljeća, i obilježeno je najvećim brojem građevina u neogotičkome stilu.² Stil je dugo i paralelno konkurirao sa neogrčkim stilom, no ipak je uspio se probiti i uspostaviti vječni trag u umjetničkoj arhitektonskoj produkciji Velike Britanije, te stil koji je postao simbolom političke moći na vrhuncu carstva

u 19.stoljeću i predstavnikom britanske monarhije.¹ Zreli period neogotike je karakteriziran strožoj odanosti arhitektonskim formama gotike, te filozofskim interpretacijama koje su imale osvrt na gotičku arhitekturu kao paragon moralne vrline i savršenosti. Značajni arhitekti poput Sir Waltera Scott, Sir Charles Barry i Pugina smatraju se začetnicima zreloga neogotičkoga stila, odnosno viktorijanske gotike.²

4.3.1. Teorije arhitekture – J. Ruskin i A.W.N. Pugin

U 19.stoljeću neogotički stil je paralelno u konkurenciji sa neogrčkim stilom, no kada novim aktom iz 1818. godine se uspostavlja novi pravilnik o izgradnji sakralnih objekata na području Engleske.³ Razlog korištenja neogotičkoga stila u 19.stoljeću je postao popularan zbog više razloga:

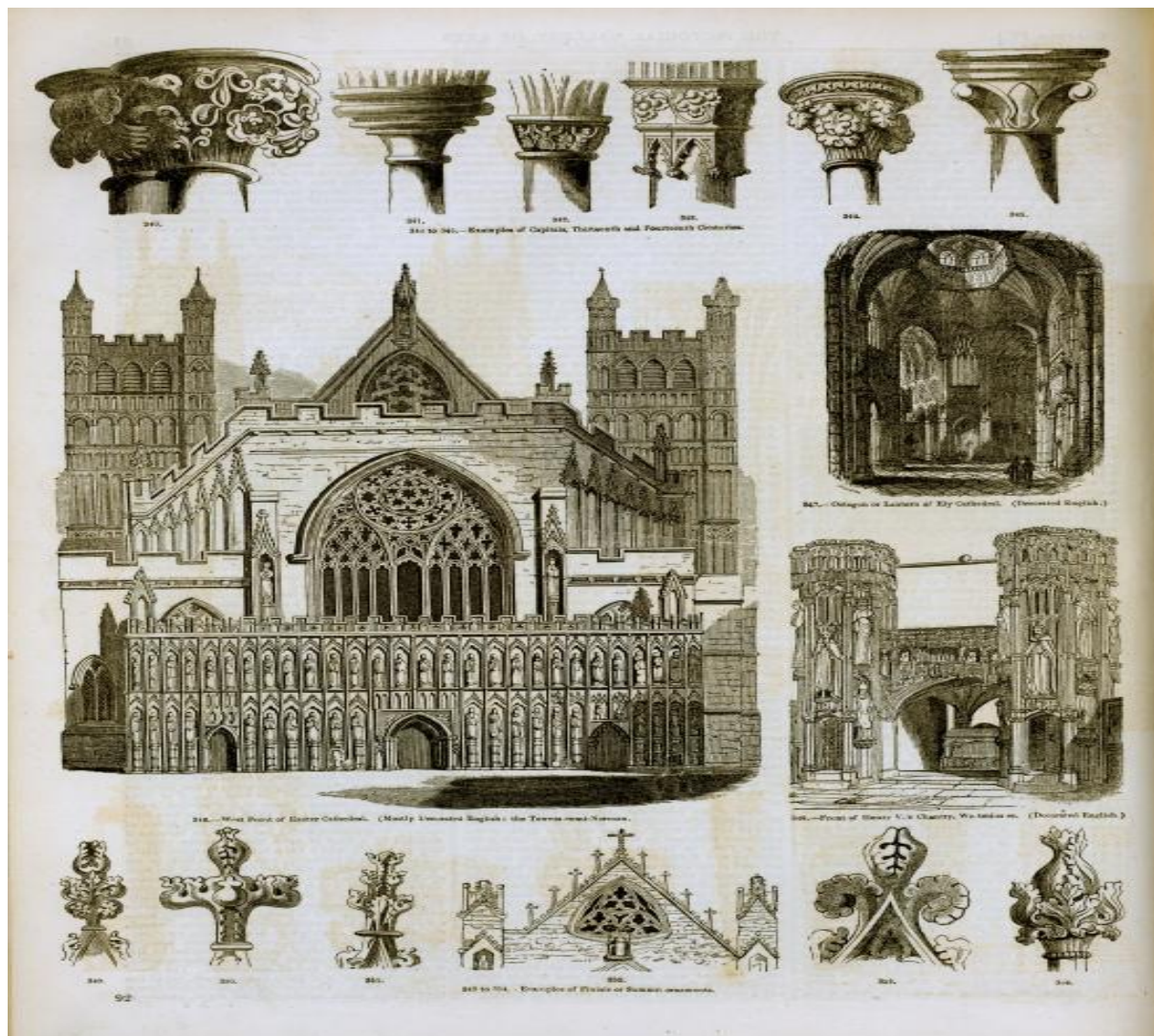
1. Financijski kvalitetnije mogućnosti ulaganja pri izgradnji objekata u neogotičkome stilu – neogrčki trijemovi i trabeacija su bili veoma skupi
2. Osnivanje komisionerske partije u Londonu koja se okupila oko glavnoga arhitekta – Sir Charles Barry
3. Detaljnija i komprezivnija istraživanja arhitektonskih formi gotike objašnjena u djelima Johna Cartera, Thomasa Rickmana, Pugina
4. Jačanje evangeličke protestantske crkve vidjelo je u Engleskoj reakciju na visoku englesku crkvu, koja rituale i liturgiju preuzima iz srednjega vijeka
5. Interes za arheologijom
6. Teorije arhitekture J. Ruskina i A.W.N. Pugina

Slika 8: Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictorial Gallery of the Arts*, 1858.

Zrela gotička faza u arhitektonskim pisanim djelima Ruskina i Puginu sadrži duh cijeloga razdoblja. Srednjovjekovna gotička forma sa njezinim filozofskim interpretacijama opisivali su dvojica britanaca i arhitekti Pugin i Ruskin. S imitacijom gotičkoga dizajna i forme željeli su kreirati originalni rad baziran na principima originalne gotičke arhitekture, koja bi savršeno pristajala partikularnim okolnostima u društvu 19.stoljeća. S time je zrelo razdoblje neogotike obilježeno ne samo na estetskim, moralnim i filozofskim vrijednostima, nego i na društvene i ekonomske vrijednosti u britanskome društvu tijekom 19.stoljeća. Sa razvojem arheološkoga interesa, novi pravac prema gotičkome oživljavanju leži u reformi anglikanske protestantske crkve koji se posve bazira na rituale i na liturgijske svečanosti

primijenjene za razdoblje srednjega vijeka.¹

Slika 9: Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictorial Gallery of the Arts*, 1858.

Tijekom sredine 19. stoljeća moralna vrijednost sakralnoga i sekularnoga aspekta u Velikoj Britaniji formulirana je kao doktrina prezentirana arhitektima kao intelektualni izazov. Takve doktrine su kodificirale principe gotičkog revivalizma, koje su razdoblju dale dodatnu moralnu i intelektualnu svrhu. Najraniji pisani radovi koji veličaju gotički stil spominju se u djelu *Drevna arhitektura Engleske*, djelo Johna Cartera, te *Arhitektonske starine Velike Britanije*, djelo Johna Brittona iz 1807. godine. Nakon njega, 10 godina kasnije, slijedi djelo arhitekta Thomasa Rickmana *Namjera za diskriminiranjem stilova u engleskoj arhitekturi*, u kojoj navodi i definira gotički stil u sakralnoj arhitekturi, i nudi kronološku klasifikaciju i terminologiju koja se i danas koristi u mnogim školama i fakultetima na području Britanskoga otočja.² Definirao je mnogo arhitektonskih stilova u Engleskoj, poput dekoriranog engleskog stila, normadskog stila i perpendikularnoga

engleskoga stila. Proučavao je mnoge sakralne objekte, uključujući i one gotičke. Augustus Pugin, arhitekt i dizajner, u svome djelu *Uzorci gotičke arhitekture* iz 1821.godine, bazira se na proširenosti i autentičnosti istraživanja gotičke umjetnosti, te o gotičkoj arhitekturi i važnosti srednjovjekovne liturgije.¹ U suradnji s arhitektom Sir Jeffrey Wyattville surađuju na restauracijama pročelja dvorca Windsor 1824.godine, te Sveučilište King's Cambridge između 1827. i 1831.godine.² Pugin predstavlja argument u kojemu je neogotička arhitektura najbolji emblem duha katoličke crkve. Dalje u svome djelu *Kontrasti* tumači teoriju o neogotičkome stilu u kojoj argumentira da arhitektonska forma imitira kondiciju društva koje ga je kreiralo, a društvo u srednjem vijeku je bio paragon vrijednosti i moralnog integriteta, stoga teorijski gledano prema Puginu, gotička arhitektura je najbolja i najjača moralna forma u arhitekturi.³ Pugin je u svome budućem djelu *Pravi principi šiljastoga na kršćanskoj arhitekturi*“ je uspio zabilježiti nekoliko kompenzivnih i koherentnih principa neogotičke arhitekture, poput arhitektonske forme koja treba biti čista i sadržavati značenje kao osvrt na ljudsku moralnu kondiciju. Pugin je unio arhitektonsku filozofiju u praksu između 1837. i 1844. godine, a radi se o crkvama Svete Marije u Derbyu, Sveti Oswald u Liverpoolu i Sveti Wilfred u Manchesteru.⁴ Građevine je zamislio sa toranjskim pročeljima, nalik westwercima koje su favorizirali karolinzi. Interes za sakralnom arhitekturom više nego za profalnom proizlazi iz činjenice da je Pugin nazvao stil gotike „*Pravi katolički arhitektonski stil*“. Radovi Pugina ubrzo postaju primjerima arhitektonskoga sakralnoga stila te glavni uzor za anglikansku protestantsku crkvu.⁵

Slika 10: Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictorial Gallery of the Arts*, 1858.

Radovi Pugina, kao i radovi ostalih arhitekata diljem Velike Britanije i Europe inspirirani su idejama još jedne ličnosti – Johna Ruskina. U njegovim djelima *Sedam svijetiljki arhitekture*, a kasnije i djelo *Kamenja Venecije*, inspiriran je arhitektonskim formama koje je vidio tijekom svojega putovanja u Italiji, partikularno u Veneciji. Ruskin tumači kako je gotička umjetnost najjača forma arhitekture s obzirom na „žrtvovanje“ svakog kamena u detaljiziranju svakog elementa u građevini.¹ Tumači kako je Duždeva palača u

Veneciji „centralna palača na svijetu“, te s tim navedenim tezama pokušava svoj program restauriranja gotičke umjetnosti primijeniti ne samo na sakralnim objektima, već i na građevinama parlamenta.¹ Ruskin promovira talijansku gotiku, partikularno venecijansku gotiku, promovira polikromirani stil u radovima venecijanskih gotičkih arhitekata, poput Giovannija i Bartolommea Bonn. Ruskinove teorije utjecati će na restauracije crkve Svih Svetih u Butterfieldu, sveučilište Keble u Oxfordu.² Zajedničko Puginu i Ruskinu jest promocija interesa za kvalitetu manufakture srednjega vijeka koja odražava moralnu superiornost srednjovjekovnoga svijeta koji se trudi napraviti svoj ponovni povratak, no svijesni su suvremenih problema koji se sukobljavaju sa moralnim i intelektualnim vrijednostima srednjega vijeka, poput razvoja industrijalizacije, tehnološki napretci, sve veći interes za modernijim i suvremenijim uređenjima u društvu uzrokovali su strah od umjetničkog kolapsa.³ S njihovim doktrinama uspjeli su prikupiti oko sebe još nekolicinu arhitekata, koji će uspjeti ostvariti neogotički ukus na umjetničkoj sceni Velike Britanije, ali i u cijeloj Europi i Americi.

4.3.2. Visoka viktorijanska gotika

Visoka viktorijanska gotika naziv je koji označava najzrelije i najproduktivnije razdoblje neogotičke djelatnosti u Velikoj Britaniji. Naziv je dobila prema kraljici Viktoriji, te se pojavljuje sredinom 19. stoljeća. Metode građenja u srednjovjekovnome gotičkome stilu, prihvaćanje bilo kakvih konstruktivnih i strukturalnih principa, ali i onih dekorativnih jedni su od glavnih karakteristika doktrine Augustusa Pugina, koji se smatra začetnikom visoke viktorijanske gotike. Sa njime je započela viktorijanska gotika, koja je postala esencijalno engleski pokret, te kojega je britanska kultura dragovoljno prihvatila, te postaje veoma značajan tijekom stoljeća, i ulazi duboko u srž osjećaja naglašavanja engleskoga stila, koji se vrlo brzo proširuje i po Americi i Europi.⁴

Slika 11: Sir Charles Barry, *Westminsterska palača*, 1836.-1840., London, Velika Britanija

Kao što je navedeno prije, kada su anglikanci osnovali svoju crkvi počeli su rigidno primjenjivati principe Pugin, koji su bili prihvaćeni od strane Cambridge Camden društva, društva engleskih intelektualaca koji su se zalagali za umjetnost i kulturu otoka. Cambridge Camden društvo iako je prihvatilo nekoliko Puginovih principa, eksperimentirali su sa stilom te mu dali naziv visokom viktorijanskom gotikom, koja je bila sinonim za „piktoresnu gotiku“, odnosno za onu gotiku koja je trebala probuditi emocionalne doživljaje, koja je htjela korisiti u arhitekturu u svrhu ikonografske metode naracije, poput gotičkih fresaka i tapiserija. ¹ Nije bilo dovoljno samo oživjeti gotički stil, već mu podariti jednu veličanstvenost i probuditi osjećaj divljenja u oku promatrača. ² Pugin, Sir Charles Barry i Scott bili su neki od značajnih arhitekata tijekom sredine i kraja 19.stoljeća, koji su ostavili važan trag u neogotičkoj arhitekturi. Westminsterska palača u Londonu, odnosno glavna zgrada za parlament Ujedinjenog Kraljevstva definitivno predstavlja među najvažnijim djelima neogotičke arhitekture u svijetu. ³ Prema strukturalnome oblikovanju neki kritičari i teoretičari pripisuju uzor na Fonthill abbey, u smislu organiziranog prostora oko centralnog oktogona, a ujedinjenje Westminsterske sale, klaustura i kapele u kriptama, plan predstavlja racionalno i logično ujedinjenje elemenata u jednu, jedinstvenu funkciju. Restauriranje građevine je započelo 1836. godine, a natječaj je pripao arhitektu Sir Charles Barryu. ⁴ Westminsterska palača predstavlja prvu javnu građevinu koja ima funkciju parlamenta i jednog važnog političkog, ekonomskog i društvenog centra Britanskog carstva, stoga je bilo iznimno važno podariti građevini veličanstveni izgled. ⁵

Slika 12: Sir Charles Barry, *Viktorijin toranj*, nakon 1840., Westminsterska palača, London, Velika Britanija

Odabir Barrya u izgradnji građevine nije slučajna – već je početkom 19. stoljeća eksperimentirao sa neogotičkim stilom u 9 građevina, među kojima su najpoznatije crkva Svetog Petra u Brightonu, Lingvistička škola kralja Edwarda u Birminghamu su jedne od najznačajnijih. Njegov plan Westminsterske palače je formalan, fasada je simetrična, a smještaj uz rijeku Temzu u Londonu probuđuje romantični, piktoralni stil, sa repetitivnih detaljima. Piktoralni efekt, pobuđivanje osjećaja i doživljaja za gotičkim postignuto je postavljanjem i proporcioniranjem dvaju tornjeva, među kojima jedan od njih je toranj svetog Stjepana, odnosno Big Ben toranj, te dodaje i Viktorijanski toranj.

¹Paradoksalno, osoba koja je odgovorna za sve gotičke detalje je bio Augustus Pugin,

suprotno od Barryevog ukusa za ranogotičkim elementima. Pugin je također dekorirao gotički interijer Westminsterske sale.¹

Slika 13: Sir Charles Barry, *Toranj svetog Stjepana*, (danas poznati kao Big Ben, od 2012. godine nazvan je *Elizabetin toranj*), Westminsterska palača, 1840, London, Velika Britanija

1850.godine visoka viktorijanska gotika postala je najprihvatljivijim stilom u zapadnoj umjetnosti, no jedino u Velikoj Britaniji je postala najdominantnija. Još uvijek utemeljena na čvrstom etičkom naglasku doktrina, te proglašavanje Westminsterske palače remek djelom u britanskoj arhitekturi dalo je viktorijanskoj gotici profesionalnu reputaciju, a najdraže i najdragocjenije narudžbe upravo su bile slane viktorijanskim arhitektima.² Visoka viktorijanska gotika je otvorila vrata u Engleskoj s crkvom Svih Svetih, koju je izgradio

William Butterfield, inspiriran doktrinama Augustusa Pugina. Crkva je dizajnirana 1850. godine, predstavljena kao „model crkve“, odnosno kao primjer sakralne viktorijanske građevine. Koristi „temporalnu polikromiranost“, postignuta korištenjem crne i crvene cigle.¹

Slika 14: William Butterfield, *Crkva Svih Svetih*, 1850.-1859., London, Velika Britanija

Nekoliko još značajnih i bolje publicizirajućih invencija u arhitekturi je ostvareno uz pomoć Ruskinovih doktrina, čiji dizajn primijenjuju irski arhitekti Sir Thomas Deane i Benjamin Woodwart, koji je prihvaćen za Muzej sveučilišta u Cambridgeu

1855.godine. ¹Woodward je već sebi dokazao primjenu Ruskinovih dizajna u Muzeju sveučilišta Trinity, najstarijem sveučilištu u Irskoj, koje se nalazi u Dublinu. Koristi tipičan venecijanski primjer, koji ne poštuje red i načela simetričnosti i reda, te kao takav se suprotstavlja i onim idealima karakterističnima za arhitekturu neopaladijanizma. U sveučilišnom muzeju Cambridgea, irski arhitekti koriste željezo i staklo, modrne arhitektonske materijale koje je John Ruskin izbjegavao. ² Danas je to Prirodoslovni muzej u Oxfordu.

Slika 15: Deane i Woodward, *Sveučilišni muzej*, 1855.-1859., Oxford, Velika Britanija

Slika 16: G.E. Street: *Crkva svetog Jakova*, 1858.-1861., London, Velika Britanija

1860ih godina, razvoj visoke viktorijanske gotike bio je konvergentan. G.E. Street, engleski arhitekt, dizajnirao je crkvu svetog Jakova u Londonu, između 1858. i 1861.godine. Sadrži polukružnu kapelu koja je dekorirana masivnim gotičkim prozorima, te

toranjem koji se flankiraju u pročelje, a prati gotički model Genove. Efekt polikromiranosti je postignut ponovnim korištenjem crne i crvene cigle, poput crkve Svih Svetih. Zatim crkva svetog Petra, djelo arhitekta Henrya Cluttona, a crkva je nastala između 1861. i 1865. godine u Leamingtonu.¹ Clutton u svome djelu odustaje od karakterističnih artikulacija planiranja od Pugina – brodovi i apside se formiraju od jednog elementa, strogo bazilikalno u efektu, te šiljasti krov koji završava u polukupoli. Inspiracija potječe od francuske gotike, koju opisuje Viollet-le-Duc, začajan teoretičar umjetnosti iz 19. stoljeća u Francuskoj, a poput Ruskina i Pugina u Engleskoj, zalagao se za gotički revival u Francuskoj.²

Slika 17: Henry Clutton, *Crkva Svetog Petra*, 1861.-1865., Leamington, Velika Britanija

Elvetham park u Hampshireu predstavlja jedan najdivlji primjer visoko viktorijanske gotičke kuće u Engleskoj. Građevina je kompleksna, te kao takva, u njoj su varirale gotičke odlike koje su se miješale jedna sa drugom. Nastala je oko 1862. godine, a njezin arhitekt je Samuel Sanders Teulon.³

Slika 18: Henry Clutton, *Crkva Svetog Petra*, 1861.-1865., Leamington, Velika Britanija

Još jedan primjer je naveden Albert Memorial u Londonu, nastalo između 1863. i 1872. godine, a predstavlja najznačajniji primjer javne neogotičke građevine. Dizajnirao ga je značajan arhitekt G.G. Scott, no već 60ih godina 19.stoljeća njegov gotički stil se počeo

ispreplećivati sa ostalim elementima koji su karakteristični za druge stilove, stoga njegov arhitektonski opus postaje eklektičniji. ¹ U tim godinama također radi kapelu za sveučilište svetog Jakova u Cambridgeu i poznati Hyde park u Londonu. ² Albert Memorial koncipiran je u strukturalno-konstruktivnim principima poput gotičkog tabernakula; monumentalni stupovi i polustupovi nose trolisni luk i tako čine gotičku arkadu koja više nalikuje na prozor negoli na otvor, a iznad njih se uzdižu veliki zabati, a na kutevima se dižu gotičke rakovice i fijale i tako definiraju krovni sustav i podržavaju i nose težinu visokog, šiljastog, izbočenog krova. ³ Viktorijanska gotika je bila primarno eklezijastični stil. Neogotički arhitekti bili su najsretniji kada su dobivali narudžbe o izgradnji crkava, a narudžbe poput kapela, sveučilišta, škola i sl. imaju sekularni karakter u njihovim izgledima, s obzirom da gotika kao stil ima duboki korijen u sakralnoj umjetnosti. No razlika rane i zrele neogotičke faze, osim u naglašavanju konstruktivnih i strukturalnih principa, također se razlikuje i po tome što je zrela gotička faza, odnosno viktorijanska gotika, postala internacionalni stil. ⁴ Tijekom 60ih i 70ih godina zabilježeni je veliki broj konstruiranja građevina sakralnog i profalnog karaktera u Velikoj Britaniji, te taj period ujedno i označava vrhunac viktorijanskog gotičkog oblikovanja u arhitekturi. ⁵

Slika 19: G.G. Scott, *Albert Memorial*, 1863.-1872., London, Velika Britanija

Pojavljuju se i gradske vijećnice u gotičkome stilu, među kojima se izdvajaju i gradska vijećnica u gradu Chesireu, djelo arhitekta E.W. Goldwina, nastalo između 1864. i 1867.godine, a sadrži karakter francuske gotike, odnosno po širokim, masivnim biforama, pravilni omjERI i proporcije prema vertikalnoj organizaciji prostora i pročelja. Alfred Waterhouse je dizajnirao gradsku vijećnicu u Manchesteru, iz 1869.godine. Plan, organizacija i temeljna kompozicija jasno je naglašena sa detaljima materijala, a uzor na građevinu Waterhouse preuzima od Rathausa, koji se nalazi u Beču, u Austiji, a djelo je Schmidta. ¹

Slika 20: Alfred Waterhouse, *Gradska vijećnica*, 1869., Manchester, Velika Britanija

Jedno značajno djelo visoke viktorijanske gotike jest Kraljevski dvor pravde u Londonu, a djelo je Streeta, već stariji i iskusan arhitekt u Engleskoj, no umire prije negoli je građevina dovršena 1882.godine. Dizajnirana je originalno za natjecanje iz 1866.godine, a danas je djelo službeno najvećim kraljevskim dvorom na svijetu, i u njoj se nalazi glavni državni sud Engleske i Walesa. Govorivši o Walesu, značajan primjer neogotike je sveučilište u Aberystwythu, čija je gradnja započeta 1864.godine. Arhitekt sveučilišta je J.P.Seddon. U svojoj originalnoj strukturi građevina je trebala biti hotel, no plan je eliminiran. Građevina sadrži polukružne kule koje su flanirane u cjelokupno pročelje, naglašeni su šiljasti lukovi i šiljasti okviri prozora, koji se protežu vertikalno uzduž cijele mase zida na pročelju.¹ Još jedna velška građevina koja je značajna po neogotičkoj restauraciji jest dvorac Cardiff, koji se nalazi u glavnome gradu Walesa, a u 19.stoljeću je restaurirana od strane arhitekta Williama Burgesa, jednim od važnih arhitekata 19.stoljeća koji djeluje u Velikoj Britaniji i Irskoj. Na dvorcu djeluje od 1865. do 1881. godine, a naručitelj je John Crichton-Stuart. Dvorcu dodaje gotički satni toranj, na sjeveru podiže još jedan toranj, i dodaje knjižnicu i svečanu dvoranu. Dizajn kojega primijenjuje Burges se temelji na istom kojega je zamislio za natjecanje za Kraljevski dvor pravde u Londonu, kojega je osvojio Street. Još jedna značajna građevina se nalazi u Kilburnu, nastala je između 1870. i 1880.godine, a njezin arhitekt je J.L.Pearson. Građevina se smatra kasnom viktorijanskom gotikom.²

Slika 21: G.E.Street: *Kraljevski dvor pravde*, 1866.-1882., London, Velika Britanija

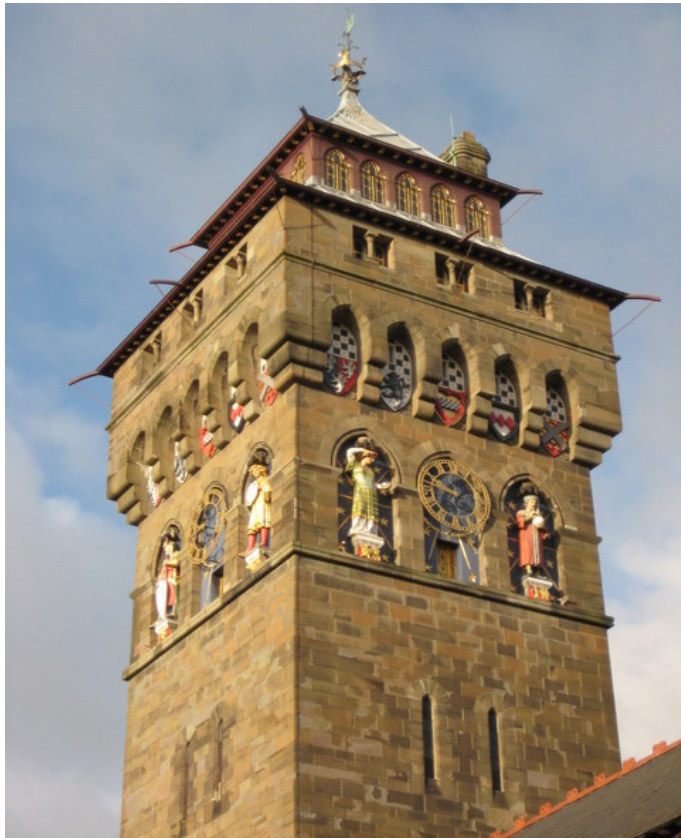
50ih godina 19.stoljeća, viktorijanska gotika je postala službenim stilom pri izgradnji sakralnih objekata u Velikoj Britaniji, te se smatrala uvaženom i prihvaćenom u svim arhitektonskim formama i funkcijama. Najzastupljeniji predstavnici jesu Scott i Street, koji su bili vodeći restauratori građevina u gotičkome stilu. Scott ih je restaurirao barem 800, a njegovi prvi radovi bili su Martyrs' Memorial u Oxfordu, Albert Memorial, Hyde Park i mnoge druge. Street, kojega je učio Scott, dizajnirao je oko 260 građevina, a predstavljene su sa dekorativnom polikromijom. ¹ Značajna djela su crkva sv. Jakova, te Kraljevski dvori prave

Slika 22: J.P.Seddon, *Sveučilište u Aberystwythu*, 1864., Aberystwyth, Wales, Velika Britanija

u Londonu. Zatim su spomenuti i Alfred Waterhouse, koji tumači da zbog njezine fleksibilnosti, gotika je jedini revivalistički stil primijeren dizajnu većih, kompleksnijih građevina koje uvjetuju viktorijanske administracije i institucije. Među ostalim ličnostima koje dominiraju razdobljem visoke gotike su bili navedeni i William Bruges, Edward Godwin.¹ Neki izvori navode i predstavnika arts and crafts pokreta u Engleskoj – Philip Speakman Webb kao predstavnika neogotičkog stila, no u njegovim djelima, partikularno u crvenoj kući, ima premalo stilskih odlika koji bi mogli prozvati njegovu građevinu neogotičkom sa sigurnošću. Visoka viktorijanska gotika u Engleskoj predstavlja vrhunac estetske, strukturalne, konstrukcijske i dekorativne funkcije koja odgovara karakteristikama gotičkog oblikovanja, te kao takva postaje izričito značajna faza neogotičke arhitekture, koja će utjecati na proširivanje stila po cijelome svijetu i po cijeloj Europi. Stil je postao veoma prepoznatljiv i popularan u Engleskoj, te se definira kao „engleski stil“, odnosno najprezentativnijim stilom koji odgovara arhitekturi Velike Britanije tijekom 19.stoljeća, što nije slučajnost, s obzirom da najprezentativnije građevine formalnog, društvenog, ekonomskog, socijalnog karaktera predstavljaju jednu kulturnu i umjetničku sliku Ujedinjenog Kraljevstva i njezino veličanstvo, poput Westminsterске palače, Kraljevskog dvora pravde, Big Ben tornja, katedrala i crkava po Londonu i slično. Kraj visoke viktorijanske faze obilježena je 80ih godina 19.stoljeća, a razlog tome je iznenadna smrt

arhitekata Scotta i Streeta, a 80ih godina je prosljedila intenzivna industrijalizacija i izgradnja modernijih građevina s upotrebom modernijih materijala i s fokusom na više apstraktnije, internacionalnije oblike gradnje. ¹S intenzivnim eklekticizmom u arhitekturi, gubi se konkretan, generalan pojam o arhitektonskome stilu, a viktorijanska gotika još će se primijeniti na Tower bridge u Londonu izgrađenim između 1886. i 1892. godine, no stil viktorijanske gotike će se koristiti u sljedećim godina više u stambene funkcije, u kojima će imati isključivo dekorativnu funkciju, a upotreba stupova, trijemova, šiljastih lukova biti će još u primjeni, dok ostali elementi gotike više će biti korišteni izvan Velike Britanije. Uspostavljanje boljih trgovačkih, ekonomskih i prometnih puteva sa Amerikom, koja je počela veoma gospodarski i politički se razvijati, počinje jače i naglašenije primjenjivati viktorijansku gotiku. Stoga, kada govorimo o razdoblju kasne neogotike, govorimo o neogotici izvan Velike Britanije. ²

Slika 23: William Bruges, *Satni toranj*, 1865.-1881., Dvorac Cardiff, Wales, Velika Britanija

Slika 24: John Jackson, *Tower bridge*, 1884.-1894., London, Velika Britanija

Slika 25: J.L.Pearson, *Interijer crkve svete Augustine*, 1870.-1880., Kilburn, Velika Britanija

4.4. Gotički interijer

U unutrašnjosti neogotičkih građevina pojavljuje se partikularan duh cjelokupnog neogotičkog djelovanja. Usko povezan sa romanticizmom koji je naglašen tijekom cijeloga razdoblja 19.stoljeća u Velikoj Britaniji, gotički interijer postaje jednim od najpopularnijih dizajna u Velikoj Britaniji, i jednim od najprepoznatljivijima u svijetu, čiji je ukus ostao i prepoznatljiv i u 21.stoljeću.¹

Gotički interijer dizajniran tijekom 18. i 19.stoljeća se pojavio paralelno sa neogotičkim stilom ponajprije u Velikoj Britaniji, a kasnije u Europi i svijetu. Karakteristike gotičkog dizajna u interijeru odražava odlike tradicionalnih gotičkih elemenata, poput konstrukcijskih i strukturalnih principa, a u dekorativnome aspektu sadržava tradicionalne odlike koje se isprepliću sa modernijim, suvremenijim dizajnom. Interijer kao sam po sebi prati prostorno uređivanje građevine prema konstrukciji i strukturi.² U teorijama o arhitekturi od Pugina, Le-Duc-a te Ruskina, koji se zalažu za tradicionalnu i sakralnu arhitekturu srednjega vijeka radi naglašavanja koncepta crkvene reforme anglikanske crkve, gotički interijer u neogotičkome sakralnome prostoru ponavlja elemente gotičkog interijera viđenoga u gotičkim crkvama i katedralama u Francuskoj i u Italiji, u svrhu vođenja liturgijskih obreda. Interijer u neogotičkim sakralnim objektima jasno prati tu tradiciju – i dalje je korištena tipična trobrodna podijela prostora, veći broj stupova i stubova pridržavaju lukove koji čine šiljaste arkade, a stupovi prate razinu elevacije u prostoru s naglaskom na izuzetnoj vertikalnosti, zatim galerije na višim etažama s pogledima na prizemlje, a svetišta su u polukružnoj apsidi, odnosno u poligonalnoj apsidi, ili sa ravnim začeljnim zidom. Neogotika u odnosu na gotiku se ne razlikuje po niti jednome partikularnome elementu, jedino čega nema jesu kontrafori, oltarne pregrade i korske klupe, a vitraji su u rijedoj upotrebi, a materijali poput kamena, drva i mramora su i dalje korišteni, no koriste se i moderniji materijali poput željeza, čelika i betona.³ Poput interijera crkve Svih Svetih u Londonu, projekta Williama Butterfielda iz 1850.godine, u kojoj tipičan gotički interijer dominira prostorom, te crkva svete Augustine u Kilburnu, djelo Pearsona iz 1870.godine, jasno prikazuju interijer koji vizualno i estetski se ne razlikuje od prvobitnog gotičkog stila, gotovo da nema razlike između 13. stoljeća i 19.stoljeća. Kada više ne govorimo o interijeru

neogotičkih sakralnih objekata, onda interijer postaje jedan eklektički spoj gotike, romanticizma i piktoresknog stila. Jedan značajan primjer gotičkoga interijera izdvojen je toranj Herbert, kojega je konstruirao William Burges, za dvorac Cardiff u Walesu. Jedna od odlika romanticizma je ugled na drevnu starinu i na daleku, egzotičnu i primitivnu umjetnost, ujedno i na orijentalnu umjetnost. William Burges je jedan od takvih arhitekata, koji u interijeru tornja Herbert zamislio u arapskome, marokanskome arhitektonskome stilu. Pogled na strop tornja je posve veličanstven, s polikromiranim ornamentima koji raščlanjuju svaku arkadu, prozor, šiljasti luk, prozor i slijepe galerije, a ponavlja florealne, vitičaste, naturalističke motive koji su tipični za marokanski arhitektonski stil, te oblik i način oblikovanja lukova je također tipičan islamski.¹ Prozori su još uvijek gotički, a drveni vijenci i pregrade sadrže dekorativne motive četverolista. Takva povezanost gotike sa ostalim umjetničkim pravcima i stilova u interijeru je tipična za neogotičke interijere javnih i privatnih građevina koje nisu sakralnoga karaktera. U viktorijanskoj arhitekturi stambene funkcije također se isprepliću elementi gotičkog oblikovanja, posebice u konstrukciji i strukturi u interijeru, i isprepliću se sa romantičnim i piktoresnim stilom. Dizajn neogotičkog interijera se temelji na tamnijim nijansama boja, posebice crnom, smeđom i crvenom bojom, korištenjem materijala poput drva i kamena, zatim sa stupovima ili stubovima koji su imali funkciju nosača, koji bi najčešće nosili trijem gornje etaže, ali su bili i korišteni za dekorativne funkcije, zatim križni ili križno rebrasti svod, ali i ravno kasetirano presvođivanje korištenjem drva. Prema tlocrtu su najčešće asimetrične, a što se tiče prostorija, uz one najosnovnije prostorije neogotičke kuće voljele su imati knjižnice, stepeništa, trijemove i terase. Među najranijim stambenim građevinama neogotike, Strawberry Hill, prva je započela primjenjivati neogotički dizajn u svojoj unutrašnjosti, zasnovano na kićenosti, rokoko odlikama, konzolama, zvijezdastim svodovima, te namještaju koji je nalik baroknom ili neoklasičnom francuskom dizajnu.² Dizajn interijera neogotike je volio koristiti tradicionalan, ali i onaj moderni, suvremeni namještaj koji je produkt industrijalizacije, stoga ne poštuje pretjerano tradicionalni gotički dizajn interijera. Duh i atmosfera srednjega vijeka u neogotičkim građevinama postignuta je također i velikim, gustim zavjesama na velikim prozorima, prigušenijim svjetlima, velikim svijećnjacima, starinskim kaminima, stolovima, stolicama, krevetima i gotičkim knjižnicama, skriptorijima, polukružno rotacioniranim stubištem i drvenim namještajem. Neke građevine po uzoru na neoklasicizam također imaju raščlanjeno zide u plitke kasete, te pravilno raspoređeni plan prostorija, koji je više proporcionalan i simetričan. Takav raspored je tipičan za američke viktorijanske kuće u

interijeru, dok su u Velikoj Britaniji rijedi. ¹

Slika 26: Horace Walpole, *Interijer Strawberry hall*, 1747.-1776., Twickenham, London, Velika Britanija

Zaključno tome, gotički interijer je prema načinu oblikovanja i prema svojoj formi drugačiji u odnosu na stambenu –sakralnu funkciju građevine, a ovisi o planu i rasporedu prostorija u tlocrtu. Sakralne građevine neogotike koriste sve jednake principe i načela koje su koristili arhitekti iz 13. i 14.stoljeća u srednjovjekovnoj Francuskoj i Italiji, te tako i u neogotici Velike Britanije primijenjuju jednake principe, od konstruktivnih do dekorativnih

aspekata. Prema tlocrtu su imale tipični raspored prostorija kakve su imale neke gotičke katedrale, a od namještaja jedino su im nedostajale oltarne pregrade i korske klupe. Što se tiče profalne arhitekture javne i privatne funkcije, bile su najšeće nepravilno, asimetrički postavljene, a dizajn interijera koristi elemente gotike koji se isprepliću sa modernijim, suvremenijim dekoracijama, stoga je više eklektičan u interijeru, s naglaskom na romantizam i piktoralni stil u Engleskoj, a obilježen je duhom koji je želio u interijeru ostvariti dojam srednjovjekovnog vremenskog razdoblja, s mračnijim, prigušenijim svjetlima, knjižnicama, otvorenim trijemovima, porticima, terasama, kasetama, drvenim dekorativnim konstrukcijama itd. ¹ Gotički interijer tijekom 18. i 19. stoljeća paralelno će se pojavljivati sa neogotičkim arhitektonskim stilom tijekom 20. stoljeća u ostatku Europe i Amerike.

Slika 27: William Bruges, *Strop Arapskog tornja*, 1865.-1881., Dvorac Cardiff, Wales, Velika Britanija

Slika 28: Jedan od primjera gotičkog interijera u stambenom prostoru

5. Zaključak

Nakon 1800.godine u Velikoj Britaniji, dinamičnost neoklasicizma direktno se odmaknula od principa rimske arhitekture i krenula putem klasične Grčke, koja je dominirala arhitekturom Velike Britanije do sredine polovice 19.stoljeća, dok je neće u potpunosti nadmašiti neogotička arhitektura. U zaključnoj analizi, iako je paradoksalno reći da su neogrčki stil i neogotički stil bili u konfliktu, no imali su zajedničke ciljeve, i koristili iste metode u primijenjivanju i ostvarivanju tih ciljeva.¹ Gotički revival je započeo kao slavje duha i forme srednjega vijeka, a grčki revival s druge strane je slavio duh i forme antičke Grčke. Neogrčki stil je bio povezan uz pokret prosvjetiteljstva, s ciljem oživljavanja reda, razumijevanja i racionalnosti, a s druge strane neogotički stil povezan je uz romanticizam. Jedan i drugi stil može biti objašnjen sa činjenicom da su koristili odnose prema formama posve drugačije – neogrci su koristili razumijevanje i red, a neogotičari strast i emocije. Upotreba korištenja duhovnosti, strasti i emocija odrazila se u interesu za gotičkim romanima i trilerima, u djelima o teoriji arhitekture Ruskina i Pugina koji su postali glavne doktrine za razdoblje neogotike, i interpretacija srednjovjekovnih liturgijskih obreda kao reakcija na visoku englesku crkvu i na visoku anglikansku protestantsku crkvu.² Neogotika kao pokret je bila puno više nego od samoga kopiranja gotičke starine – ona je predstavljala jedno etičko, moralno i intelektualno stajalište koje se zalagalo za starije, tradicionalnije vrijednosti koje moderno, suvremeno društvo je počelo zaboravljivati i zapuštati, zbog nagle industrijalizacije i laganih tehnoloških napredaka. Razdoblje gotičkog revivala se dijeli na ranu, odnosno primitivnu gotiku, te na zrelu, viktorijansku gotiku. Najznačajnije karakteristike su tipične gotičke; šiljasti lukovi, plitko reljefno oblikovani elementi u drvetu, trijemovi, volumno naglašeni vijenci koji prate zonu elevacije pročelja ili etaže, otvorena krovišta, kasetirani ili križno-rebrasti svodovi, dekorirajuća kruništa na vrhovima tornjeva koji nalikuju na tornjeve dvorca, naglasak na vertikalnoj uzdignutosti i strmi, šiljasti katovi, i upotreba i korištenje ostalih gotičkih elemenata, poput fijala, rakovica, vitraja, masivnih stupova, galerija, četverolisnih i trolisnih motiva u uzorcima itd.³ Velika Britanija je uspjela realizirati neogotički stil koji je znatno obilježio nacionalni politički, društveni i ekonomski aspekt kraljevine.⁴ Stil je uspio ostvariti jednu jasnu reprezentaciju države u kojoj se rodio, i prošireći se još po cijelome svijetu, ostavio je duboki trag na umjetničkoj sceni zapadne umjetnosti. Neogotika je prezentacija kulture i povijesti Ujedinjenog Kraljevstva.

6. Popis literature

- 1.) C.L. EASTLAKE, *A History of the Gothic Revival*. Leicester University Press, Leicester, 1970.

- 2.) HENRY-RUSSELHITCHCOCK, *Architecture: nineteenth and twentieth centuries*, New Haven, Yale, 1989.
- 3.) JAMES STEVENS, *Victorian architecture*, Newton Abbot, London, 1990.
- 4.) STEEGMAN, JOHN, *Victorian taste – A study of the Arts and Architecture from 1830 to 1870.*, John Hopkins University Press, Baltimore & London, 1970.
- 5.) DIXON, ROGER, *Victorian architecture*, Thames and Hudson, London, 1993.
- 6.) ALDRICH, MEGAN, *Gothic revival*, Phaidon Press, London, 2005.
- 7.) GERMAN, GEORG, *Gothic Revival in Europe and Britain: Sources, Influences and Ideas*, Lund Humphries, London, 1972
- 8.) HILL, ROSEMARY, *God's Architect: Pugin and the Building of Romantic Britain*, Allen Lane, London, 2007.

Web izbori:

- 1.) Pennsylvania Architectural field guide : Gothic revival style 1830 – 1860 URL:
<https://www.britannica.com/art/Western-architecture/20th-century-architecture> (15.09.2019)
- 2.) Encyclopedia Britannica: Gothic revival – Origins and development c. 1730-c.1930 URL:
<https://www.britannica.com/art/Western-architecture/Gothic-Revival-c-1730-c-1930#ref489376> (15.09.2019)

7. Popis reprodukcija

- 1.) Slika 1. Sir Christopher Wren, *Tom Tower*, 1681 -1682., Sveučilište u Oxfordu, Velika Britanija

- 2.) Slika 2. Westminster'ska opatija, 960., London, Velika Britanija
- 3.) Slika 3. Horace Walpole, *Strawberry Hill*, 1747.-1776. Twickenham, London
- 4.) Slika 4. Paul Sandby, *Strawberry Hill*, 1796., Vodene boje, Victoria & Albert Museum, London, Velika Britanija
- 5.) Slika 5. J.M.W. Turner, *Fonthill Abbey sa jugozapada*, 1799., tempera, Tate galerija, London, Velika Britanija
- 6.) Slika 6. Rutter, *Vertikalan presjek Fonthill Abbeya*, 1823., tinta
- 7.) Slika 7. Rutter, *Tlocrt Fonthill Abbeya*, 1823., tinta
- 8.) Slika 8. Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictoral Gallery of the Arts*, 1858.
- 9.) Slika 9. Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictoral Gallery of the Arts*, 1858.
- 10.) Slika 10. Charles Knight, Ilustracije iz knjige *Pictoral Gallery of the Arts*, 1858.
- 11.) Slika 11. Sir Charles Barry, *Westminsterska palača*, 1836.-1840., London, Velika Britanija
- 12.) Slika 12. Sir Charles Barry, *Viktorijin toranj*, nakon 1840., Westminster'ska palača, London, Velika Britanija
- 13.) Slika 13. Sir Charles Barry, *Toranj svetog Stjepana*, (danas poznati kao Big Ben, od 2012. godine nazvan je *Elizabetin toranj*), Westminster'ska palača, 1840, London, Velika Britanija
- 14.) Slika 14. William Butterfield, *Crkva Svih Svetih*, 1850.-1859., London, Velika Britanija
- 15.) Slika 15. i Woodward, *Sveučilišni muzej*, 1855.-1859., Oxford, Velika Britanija
- 16.) Slika 16. .E. Street: *Crkva svetog Jakova*, 1858.-1861., London, Velika Britanija
- 17.) Slika 17. Henry Clutton, *Crkva Svetog Petra*, 1861.-1865., Leamington, Velika Britanija
- 18.) Slika 18. Henry Clutton, *Crkva Svetog Petra*, 1861.-1865., Leamington, Velika Britanija
- 19.) Slika 19. G.G. Scott, *Albert Memorial*, 1863.-1872., London, Velika Britanija
- 20.) Slika 20. Alfred Waterhouse, *Gradska vijećnica*, 1869., Manchester, Velika Britanija
- 21.) Slika 21: G.E. Street: *Kraljevski dvor pravde*, 1866.-1882., London, Velika Britanija

22.) Slika 22: J.P.Seddon, *Sveučilište u Aberystwythu*, 1864., Aberystwyth, Wales, Velika Britanija

23.) Slika 23: William Bruges, *Satni toranj*, 1865.-1881., Dvorac Cardiff, Wales, Velika Britanija

24.) Slika 24: John Jackson, *Tower bridge*, 1884.-1894., London, Velika Britanija

25.) Slika 25: Slika 25: J.L.Pearson, *Interijer crkve svete Augustine*, 1870.-1880., Kilburn, Velika Britanija

26.) Slika 26: Horace Walpole, *Interijer Strawberry hall*, 1747.-1776., Twickenham, London, Velika Britanija

27.) Slika 27: William Bruges, *Strop Arapskog tornja*, 1865.-1881., Dvorac Cardiff, Wales, Velika Britanija

28.) Slika 28: Jedan od primjera gotičkog interijera u stambenom prostoru

